

از آن چاپ شد. اما مسافرت یکساله مترجم کار چاپ را متوقف ساخت. عاقبت کتاب در آغاز دهه ۷۰ دوباره زیر چاپ رفت، ولی باز - شاید به دلایل فنی - انتشار نیافت. در ۱۳۷۴ مترجم را برای دیدن اوزالید کتاب دعوت کردند. اما او با نهایت تأسف ملاحظه کرد همه تصاویر کتاب را که او با رنج فراوان از نو کشیده به فارسی برگردانده بود، به کنار نهاده، تصاویر عربی را به نحوی ناپسند کلیشه کرده به جای آنها چاپ کرده‌اند. چون کار به هیچوجه قابل قبول نبود، کارمندان پژوهشگاه کمر همت بر بستند، تصاویر کتاب را که از ۲۵۰ تصویر درمی‌گذرد، همه را از نو رسم کردند و بگونه‌ای بس شایسته به چاپ رساندند. و عاقبت کتاب موسیقی کبیر، با مقدمه مترجم، شرح احوال فارابی از کارادو وو، و خلاصه فهرستی از واژگان موسیقی کهن با معادل اروپائی آنها در پایان کتاب، به چاپ رسید.

فعالتهای علمی تحقیقی استاد دکتر نورالله کسائی

الف - شرکت در نشست‌ها و کنگره‌های علمی و فرهنگی

۱ - اردیبهشت ۱۳۷۵ خ. تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، مراسم بزرگداشت استاد زنده یاد دکتر محمد جواد مشکور، عنوان سخنرانی: استاد دکتر محمد جواد مشکور از دارالفنون تا دانشگاه.

۲ - اردیبهشت، خرداد ۱۳۷۵ خ، کیش، دانشگاه کیش، نخستین کنگره خلیج فارس در فرهنگ و ادب فارسی، عنوان مقاله و سخنرانی: بندر باستانی سیراف و دولتخانه کیش.

۳ - تیر ۱۳۷۵ خ. مشهد، کنگره بین المللی ادب و هنر در دوره تیموری، عنوان مقاله و سخنرانی: هرات از طاهریان تا تیموریان.

۴ - مهر ۱۳۷۵ خ، سنندج، کنگره فرزنانگان کرد، عنوان مقاله: استاد شیخ الاسلام کردستان و کرسی فقه شافعی در دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران.

- ۵ - مهر ۱۳۷۵ خ کرمان، هشتمین سمینار کرمان شناسی، عنوان مقاله و سخنرانی: آئین‌ها و آموزشها در خطه کرمان (از آغاز دوره اسلامی تا حمله مغول).
- ۶ - آبان ۱۳۷۵ خ، شیراز، سومین همایش بنیاد فارسی شناسی، عنوان مقاله: ابو اسحاق شیرازی، نخستین استاد نظامیه بغداد.
- ۷ - آذر ۱۳۷۵ خ، تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی، عنوان سخنرانی: خواجه نظام الملک طوسی و تأسیس مدارس نظامیه.
- ۸ - دی ۱۳۷۵ خ، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، مراسم بزرگداشت استاد زنده یاد دکتر سید جلال الدین محدث ارموی، عنوان سخنرانی: استاد دکتر محدث ارموی و دانشکده الهیات دانشگاه تهران.
- ۹ - اسفند ۱۳۷۵ خ، تهران - همدان، کنگره بین المللی سید جمال الدین اسد آبادی، عنوان مقاله و سخنرانی: سید جمال الدین اسد آبادی (افغانی) سفرها و ره‌آوردها.
- ۱۰ - اردیبهشت ۱۳۷۶ خ، تهران، گروه تاریخ دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی، سمینار حمله مغول به ایران و پیامدهای آن، عنوان مقاله و سخنرانی: سرگذشت دانشمندان و مراکز دانش در حمله مغول.
- ب - مقالات چاپ شده**
- ۱ - «پیشینه مشارکت ایرانیان در ایجاد و اداره نهادهای آموزشی» مجله میراث جاویدان، س ۴، ش ۱، بهار ۱۳۷۵، صص ۱۲۴-۱۳۳.
- کردار نیک که از روزگاران کهن در نهاد ایرانیان نقش بسته بود به گاه گرایش به اسلام آنان را در خردگرایی و بزرگداشت دانش و دانشمندان و بنیاد و اداره نهادهای علمی، آموزشی پیشتاز جامعه بزرگی ساخت که در قلمرو این دین مبین قرار گرفتند و در ساخت و نگاهداشت مراکز دانش و نیایش از مسجد تا دارالقرآن و زاویه و رباط و خانقاه و کتابخانه و دارالعلم و دارالحدیث و بیمارستان و دارالشفای و مدرسه، تا دارالفنون و دبستان و دبیرستان و هنرستان و دانشگاه در سده اخیر همت و همیاری کارساز داشتند. از اینرو موضوع سخن در این مقال همکاری مردمی در تأسیس و اداره این نهادها و تأمین زندگی دانشیان و دانشجویان و تهیه اماکن مسکونی و

تدارک ابزار و لوازم تحصیل و کتابخانه‌ها که از دسترنج و دارائی شخصی و وقف املاک و مستغلات خود مایه گذاشته‌اند، نه اقدامات حکمرانان و زورمندان که گاه از طریق مصادره و غصب اموال آثاری از آنان به یادگار مانده و نه حکومت‌های معاصر که اداره فرهنگ و آموزش کشور را با اخذ مالیات و دیگر منابع مالی دولتی بر عهده گرفته‌اند و...»

۲ - «سید جمال الدین اسد آبادی (افغانی) و جامع الازهر مصر» مجله کیهان فرهنگی، فروردین، اردیبهشت ۱۳۷۵، صص ۳۸-۴۳. مجله تاریخ و فرهنگ معاصر، ص ۵، ش ۳ و ۴، پائیز و زمستان ۱۳۷۵، صص ۵۵-۷۵.

«سید جمال الدین معروف به افغانی از معدود چهره‌های تفکر دینی - سیاسی صد و پنجاه ساله اخیر جهان اسلام که از مبانی عقیدتی و افکار و اهدافش در زمینه اصلاحات دینی و روابط متفاوتش با بزرگان و حکمرانان سیاسی روزگاری که در آن میزیسته سخنهای بسیار گفته و برداشتهای گوناگون و گاه متضاد کرده‌اند با اینهمه هنوز هاله‌ها از ابهام بر زندگی پر ماجرای این اندیشه پرداز پر توان شرق سایه افکند که بازنگری نقادانه و به دور از مبالغات و تعصبات ناروا برای بازیابی هویت و ماهیت شخصی و فکری او و نیز اهداف سفر او به مصر و اثرات فکریش در جامع ازهر قاهره از ضروریاتی است که در حد توان در این مقاله از آن سخن رفته است.

۳ - «اصفهان و مدرسه نظامیه» فصلنامه فرهنگ اصفهان، س ۱، ش ۴، تابستان ۱۳۷۵، صص ۶-۱۳.

شهر باستانی اصفهان در عهد اسلامی پیش از مغول چندین دوره ممتاز و درخشان به خود دیده است که بهتر از همه دوران شاهان سلجوقی و وزیر با اقتدار آنان خواجه نظام الملک طوسی بوده است. از مهمترین اقدامات علمی فرهنگی این خواجه در اصفهان تأسیس مدرسه‌ای بود که در انتساب به او «نظامیه» و به خاطر صدرالدین لقب بسیاری از افراد خاندان خجندیان که ریاست و استادی این مدرسه را عهده‌دار بوده‌اند به «صدریه» معروف شده است. سرگذشت این مدرسه و بسیاری از مدرسان آن از خجندیان شافعی مذهب از جمله مطالبی است برگرفته از کتاب «مدارس نظامیه».

۴ - «هرات از طاهریان تا تیموریان» مقالات و بررسیها، نشریه گروه تحقیقاتی دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، دفتر ۶۰-۵۹، زمستان ۱۳۷۵، صص ۸۵-۱۰۲.

«هرات شهر کهنسال خراسان بزرگ ایران که در گذرگاه زمان کام‌ها و ناکامیهای بسیار دیده و کوله بار سنگین آداب و فرهنگ ایران خاوران پیش از اسلام را به دوره اسلامی پیوند داده، از روزگار طاهریان تا سلطه تیموریان بسیاری از حوادث سیاسی، اجتماعی، فرهنگی تاریخ ایران اسلامی را به خود اختصاص داده است که اهم آن رویدادها با نگرشی خاص به فضای فرهنگی و نهادهای علمی آموزشی این شهر و دانشمندان برخاسته از آن از جمله مطالبی است که با تکیه به منابع کهن و مستند در این مقال از آن سخن رفته است.

۵ - «سید جمال الدین اسدآبادی معروف به افغانی، سفرها و ره‌آوردها، فصلنامه فرهنگ، س ۷، ش ۲۵، بهار ۱۳۷۵، صص ۹۲-۱۰۲.

«در سیاه روزگار سده ۱۳ هـ / ۱۹ م که سیطره استعمار غرب مسیحی بر سراسر سرزمین‌های شرق اسلامی سایه افکنده و مسلمانان را مانده از پیشرفت‌های علمی و ... سرگذشتی ناهنجار داشتند و تنگ نظرهای فرقه‌ای اتحاد جامعه اسلامی را آسیب پذیر ساخته بود. فرزندی برومند بنام سید جمال الدین از ایران آشفته عصر قاجار در صحنه دیانت و سیاست شرق درخشید، او که خردسالی و جوانی را در حوزه‌های علمی ایران و عراق و حجاز گذرانید و دردها را دریافت برای ابلاغ اهداف اصلاح طلبانه در بسیاری از سرزمین‌های اسلامی حضور فعال یافت و دست بکار برنامه‌های بدیع و بیسابقه شد، گذری بر این سفرها و ره‌آوردهای اسدآبادی با تکیه بر سفر او به مصر هر چند به اختصار موضوع این مقاله است.

۶ - «سرگذشت دانشمندان و مراکز دانش در حمله مغول» فصلنامه پژوهش، س ۱، ش ۴، بهار ۱۳۷۶، صص ۲۸۹-۲۲۳.

«در این نوشته تنها از سرگذشت دانشیان و نهادهای دانش و آموزش در ماجرای حمله مغول آنهم از دیده‌ها و نوشته‌های کسانی سخن می‌رود که در آن روزگار و اسفا زیسته و از متن حوادث نیم جانی بدر برده‌اند و نیز کوتاه سخنی از اوضاع

سیاسی و زندگی اجتماعی مردم و سرزمین‌هایی که قربانی این مصیبت جانکاه شده‌اند و این نبوده بجز رواج تدریجی جهل و بیخردی و شکاف بین دولت و ملت و فرسودگی درونی دستگاه حاکمه و گسستن پیوندهای اعتقادی مردم با حکمرانان و سرخوردگی از آنان، و نیز اشاره به سرزمین‌های مصون مانده از این فاجعه و برکت وجود معدود مردان با دانش و درایت ایرانی که پناهگاه دانش و دانشمندان آسیب‌دین و آفت زده از این سانحه دردناک شدند و...»

۷- «خوراک و پوشاک در آسیای میانه (سده ۲-۸ ه‍.ق = ۸-۱۵ م) مجله فرهنگ، ش ۱۹ ویژه تاریخ پائیز ۱۳۷۵.

در این مقاله از خوراک و پوشاک مردم در سرزمینی سخن میرود که خاورانش به مرزهای چین و باخترانش به قومس و مازندران ایران و شمالش به روسیه و جنوبش به هند و مکران و سیستان پیوند خورده است و در ابعاد زمانی و مکانی دور و درازی که ما به آن پرداخته‌ایم به خاوران ایران یا خراسان بزرگ و خوارزم و ماوراءالنهر اطلاق می‌گردیده و گاه در این گذرگاه تاریخی زندگی بخشی از سرزمینهای همسایه را نیز در بر می‌گرفته است و به هر روی اینهمه سرزمین‌های فراخ را که در عرف جغرافیای سیاسی امروز آسیای میانه‌اش می‌نامند، خراسان بزرگ بخش‌های گسترده‌ای از افغانستان و جمهوری‌های نو استقلال یافته ترکمنستان، تاجیکستان، ازبکستان، قزاقستان و قرقیزستان در این مرزبندی جای گرفته است.

این مقاله در اصل گزارشی بوده است با همین عنوان به درخواست سازمان ملی و فرهنگی یونسکو که برای درج در کتاب تاریخ و فرهنگ کشورهای آسیای میانه (ج ۵) به زبان انگلیسی تألیف شد.

۸- «اصفهان در روزگار آل بویه و سلجوقیان» مجله علمی پژوهشی دانشکده

ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، ش ۹، بهار ۱۳۷۶، صص ۱۷۶-۲۰۲.

«اصفهان در روزگار آل بویه از آنرو مهم می‌نماید که نخستین حکومت ایرانی شیعی پس از اسلامی شدن ایران ساسانی و تصرف اصفهان یعنی قلب ایران به دست نو مسلمانان عرب در سرزمین‌های شرقی خلافت عباسی شکل گرفت. در روزگار کشورگشایی سلجوقیان ترک نژاد نیز اصفهان دارالسلطنه دولتی توانمند بود

که بر بخش‌های گسترده‌ای از جهان اسلام فرمان میراند، اصفهان در این دو دوره یعنی عصر آل بویه و عهد سلجوقیان رویدادهای پر نشیب و فراز و کام‌ها و ناکامی‌های بسیار بر خود دیده است.

در این مقاله که موضوع سخنرانی نویسنده در آذرماه ۱۳۷۳ در تالار علامه اقبال لاهوری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان بوده از رویدادهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی خطه اصفهان در دو دوره نامبرده به تفصیل سخن رفته است.

سفر علمی استاد دکتر سید محمد باقر حجتی

به ارمنستان

استاد حجتی در اسفند ۱۳۱۱ شمسی در بابل زاده شدند. تحصیلات رسمی را تا چهارم ابتدایی طی کردند، سپس در مدرسه صدر بابل به تحصیل دروس حوزوی پرداختند. پس از سپری کردن دوره مقدمات در آن شهر دروس حوزه را در مدرسه مروی تهران پی گرفتند و از محضر استادان بزرگ آن روزگار بهره‌مند شدند. در ۱۳۳۴ شمسی پس از اخذ «گواهی مدرسی» و توفیق در امتحان ورودی دانشکده الهیات تحصیلات رسمی دانشگاهی را در رشته معقول (حکمت و فلسفه اسلامی) آغاز کردند و در ۱۳۴۰ شمسی موفق به اخذ دکتری در این رشته شدند.

استاد توفیق سفرهای علمی و تحقیقی بسیاری یافته و آثار فراوانی به فارسی و عربی تألیف کرده‌اند. شمار کتابهای فارسی و عربی ایشان بالغ بر پنجاه عنوان می‌شود و مقالات فارسی و عربی ایشان - که برخی از آنها به انگلیسی و ترکی ترجمه گردیده - به بیش از صد عنوان می‌رسد. برخی از کتابها و مقالات استاد برنده جایزه شده و ایشان خود نیز به افتخار دریافت عناوین استاد ممتاز و استاد نمونه و ... و همچنین به احراز مناصب علمی پژوهشی متعددی نائل گردیده‌اند.